

НИЖНИК

Світлана Володимирівна,
директор наукової бібліотеки
Уманського національного
університету садівництва
(м. Умань)

УМАНСЬКИЙ ПЕРІОД НАУКОВОЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В.Ф. ПЕРЕСИПКІНА (1946–1952)

Метою даного дослідження є комплексне висвітлення методом історико-наукового аналізу становлення та діяльність Уманського сільськогосподарського інституту під керівництвом В.Ф. Пересипкіна (1946–1952). Визначено та висвітлено передумови та особливості розбудови установи, формування основних напрямів досліджень та досягнення колективу, очолюваного В.Ф. Пересипкіним.

Целью данного исследования является комплексное освещение методом историко-научного анализа становления и деятельности Уманского сельскохозяйственного института под руководством В.Ф. Пересыпкина (1946–1952). Определены и освещены предпосылки и особенности развития учреждения, формирование основных направлений исследований и достижения коллектива, возглавляемого В.Ф. Пересыпкиным.

The purpose of this study is comprehensive coverage by historical and scientific analysis of the formation and activity of Uman Agricultural Institute under the direction of V. Peresyypkin (1946-1952). Identified and highlighted background and features building institutions forming the main research areas and achieve team headed by V. Peresyypkin.

Уманський національний університет садівництва розпочав своє становлення з 1844 р. Згідно Царського указу було затверджено постанову про відкриття садових закладів у Росії (9 лютого 1842 р.), завданням якого було готувати висококваліфікованих садівників і досвідчених науковців у галузі садівництва. На той час це був єдиний у країні вищий навчальний заклад такого напрямку. Надзвичайно важливе значення для розвитку вітчизняної науки

мають наукові доробки учених вищих навчальних закладів України, адже розвиток науки також залежить і від неупередженого висвітлення життя і творчості наших видатних науковців, віднайдення та повернення із забуття фактів, подій, наукових здобутків. Все це має безперечно як історичну значимість, так і сучасну актуальність.

До корифеїв, що залишили безцінну наукову спадщину належить постать Володимира Федоровича Пересипкіна. У 2014 р. спільнота відзначили 100-річчя від дня народження науковця, людини непересічної, вмілого організатора та педагога. Пройшло 10 років як він пішов із життя, але основні положення з його наукового доробку не втратили свого значення для науки й донині.

Окремого дослідження, присвяченого персоналії вченого у галузі захисту рослин в історичній науці, не проводилося. Діяльність вченого на посаді директора Уманського сільськогосподарського інституту не висвітлювалася науковцями, лише автори деяких видань, зокрема І.М. Карасюк [2], І.І. Білоус [1] подають відомості про В.Ф. Пересипкіна, зазначаючи його участь у становленні та організаційної діяльності інституту. У довідкових виданнях [9]; збірниках тих наукових установ, з якими була пов'язана доля вченого [10]; у біобібліографічному покажчику з нагоди 85-річчя від дня народження вченого в серії «Академіки Української академії аграрних наук» [3]; у спогадах його учнів, колег [10] є згадка про Уманський період діяльності академіка В.Ф. Пересипкіна. Тому метою дослідження є комплексне висвітлення розвитку та діяльності інституту під керівництвом академіка В.Ф. Пересипкіна. Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання: на основі архівних та опублікованих матеріалів дослідити діяльність Уманського сільськогосподарського інституту під

керівництвом академіка В.Ф. Пересипкіна, оцінити його внесок у становлення та організацію наукової діяльності закладу.

Тривалий час доля В.Ф. Пересипкіна – вченого у галузі захисту рослин, фітопатології, доктора біологічних наук, професора, академіка Української академії аграрних наук була тісно пов'язана з Уманню та безпосередньо з Уманським сільськогосподарським інститутом (нині Уманський національний університет садівництва).

У винятково важкі роки повоєнної відбудови Уманський сільськогосподарський інститут та й в подальший його розвиток вніс Володимир Федорович Пересипкін, який з 11 червня 1946 р. займав посади заступника директора з навчальної і наукової роботи і обраний завідуючим кафедрою фітопатології, а з 1948 року очолював інститут [8, 135].

У зв'язку із зростаючими потребами народного господарства в кадрах перед вищою школою стояло завдання не лише поповнити їх втрати під час війни, а й значно збільшити випуск молодих спеціалістів.

Для організації повноцінного набору студентів при інституті організовуються підготовчі курси для абітурієнтів. На ці курси в першу чергу запрошувалися колишні солдати й офіцери, що повернулися з армії. Організація курсів дала змогу вже в перші повоєнні роки здійснити повноцінний набір студентів.

В період керівництва Володимира Пересипкіна відбудовуються зруйновані окупантами навчальні корпуси, а в 1952 р. завершується будівництво головного навчального корпусу, студентських гуртожитків, житлових будинків та інших приміщень.

Тривало комплектування кафедр і факультетів викладацьким складом. Запрошуються до роботи в інституті професори І.Г. Дирда-Лукін, згодом – І.М. Еремєєв, з 1955 р. – С.М. Бугай на кафедру рослинництва, Я.М. Фішман на кафедру хімії, Ю.М. Шило на кафедру тваринництва, С.Е. Грушевий на кафедру захисту рослин. За сумісництвом на кафедрі агрохімії і ґрунтознавства продовжує працювати член-кореспондент АН УРСР професор

П.Л. Власюк, на кафедрі плодівництва – заслужений діяч наук РРФСР професор П.Г. Шитт. На посаду декана агрономічного факультету прибув М.Ф. Янушкін, завідувача кафедри овочівництва і декана плодоовочевого факультету – доцент М.В. Ллексеєва, доцента цієї кафедри – К.Н. Розгон, зав. кафедри селекції плодівих і овочевих культур – А.М. Десятов, селекції польових культур – Л.А. Головцов, доцента кафедри рослинництва – Г.І. Мусатов, доцента кафедри мікробіології – С.А. Самцевич і М.Ф. Ремінець, зав. кафедри ботаніки – В.Ф. Ніколаєв; повертаються з армії зав. кафедри хімії І.М. Демченко, зав. кафедри фізики М.С. Нічик, на кафедру хімії запрошуються Б.С. Пучковський і М.І. Левітас, механізації сільського господарства – Г.І. Фіщенко, а потім В.Г. Красько, на кафедру організації – В.С. Ліневич, А.О. Мірошник, на кафедру тваринництва – О.Ф. Гончаров і В.П. Колоній, на кафедру фізіології рослин – С.Е. Сапатий, захисту рослин – А.С. Соколов та інші [2, 103]. Високі моральні якості керівника та організаторські здібності викликали повагу в колективі.

Велику увагу директор В.Ф. Пересипкін приділяв відновленню та розширенню наукової роботи. Колектив викладачів працював над проблемами розробки ефективних заходів підвищення врожайності польових, плодоовочевих і овочевих культур, раціонального використання добрив, поліпшення якості кормів, підвищення продуктивності тваринництва, поліпшення організації і оплати праці в сільськогосподарському виробництві. Так, В.Ф. Пересипкін проводить наукові дослідження над використанням десорбційно-газового методу проти хвороб льону, виконує другу авторську публікацію у науковому бюлетені.

Залучення студентів до наукової роботи створило передумови для організації при кафедрах студентських наукових гуртків, які згодом об'єдналися в наукове студентське товариство [1, 75].

У 1948 р. при інституті відновлено підготовку наукових кадрів через аспірантуру. Першими післявоєнними аспірантами були Н.Е. Попова, І.Ф. Краснощок, О.П. Данилевський, І.М. Карасюк та ін. [7, 16].

Особливе місце того часу займала пропаганда наукових знань. Вона була невід'ємною складовою частиною виховання трудящих, дієвою зброєю боротьби з свідомістю людей, могутнім засобом поширення ідей широких народних мас міста і села.

"Пропаганда природничо-наукових знань, – вказував ЦК ВКП (б) в своїй постанові" про організацію науково-освітньої пропаганди, прийнятому в 1944 р., "набуває в нинішніх умовах особливо важливе значення у справі подальшого підйомом культурного рівня широких верств трудящих і подолання пережитків безкультур'я, забобонів і забобонів". Центральний Комітет зобов'язав організації якомога ширше розгорнути пропаганду наукових знань. Виконуючи ці вказівки, згідно наказу по Уманському сільськогосподарському інституті від 9 січня 1948 р. було створене Бюро пропаганди УСГІ, де доцент В.Ф. Пересипкін очолив роботу з обласними організаціями.

Відновлюється робота заочного факультету. В 1949 р. відбувся перший післявоєнний випуск спеціалістів, що здобули вищу освіту через факультет заочного навчання.

В.Ф. Пересипкін підтримував зв'язки з ученими та практиками. Удосконалювалася науково-виробнича база – навчально-дослідне господарство інституту. В 1950 р. загальна площа його земельних угідь становила 1386,5 га, в тому числі 583,7 га орних земель, 457 га лісів, 200,8 га садів і ягідників, 32,9 га розсадників, 5,1 га виноградників, 25 га зайнято городніми культурами [1, 73]. Посіви польових культур у навчальному господарстві мали виключно насінницьке призначення, що дало змогу забезпечити всі господарства регіону повноцінним високоякісним насінням і на цій основі значно підвищити врожайність культур.

Поряд з підготовкою агрономічних кадрів на стаціонарних агрономічному і плодоовочевому факультетах і без відриву від виробництва на факультеті заочної освіти щороку в осінньо-зимовий період при інституті організовуються постійно діючі курси підвищення кваліфікації агрономів з виробництва. Курси закінчили понад 1000 спеціалістів. Навчання агрономів на

них позитивно впливало на поліпшення виробничої діяльності, тих господарств, які надсилали своїх працівників для підвищення кваліфікації. Активна праця курсантів і випускників на виробництві, впровадження в господарствах регіону досягнень науки і виробничої практики молодими агрономами, що кожного року поповнювали ряди спеціалістів сільського господарства, поступово підносили авторитет вузу. Він став активним учасником районних, обласних і республіканських виставок, які щосені після завершення збирання врожаю організовувалися місцевими органами управління сільським господарством.

Дальший розвиток сільськогосподарського виробництва поставив нові вимоги до підготовки молодих спеціалістів, поліпшення навчання на курсах підвищення кваліфікації. В 1948 р. відбувається перехід інституту на 5-річний строк навчання [2, 105]. Здійснюються заходи щодо поліпшення навчальної і наукової діяльності кафедр інституту. Вони забезпечуються новими приладами, апаратами, реактивами, створюються нові лабораторії: електронної мікроскопії, спектрографічного аналізу, ізотопів, утримання ґрунту в садах та інші. На деяких кафедрах організовуються музеї – ґрунтознавства, мінералогії та ґрунтоутворних порід, захисту рослин тощо.

Зростає увага до практичної підготовки майбутніх спеціалістів, навчання тісно поєднується з фізичною працею на виробництві. Для цього в навчальному господарстві виділялися спеціальні поля, на яких студенти самі вирощували цукрові буряки, кукурудзу, овочеві та плодові культури. Це давало змогу проводити виробниче навчання і практику безпосередньо на полях, у садах і на городі в тісному поєднанні навчання з виробничою діяльністю. Тут же студенти проводили відповідні дослідження за програмами, які розробляли кафедри та окремі викладачі, вели фенологічні спостереження, лабораторні аналізи.

На посаді директора інституту В.Ф. Пересипкін не покидає викладацьку діяльність, для студентів першого, другого та третіх курсів агрономічного і плодовоовочевого факультетів розробляє та видає методичні вказівки із захисту рослин для навчальної практики [5].

Разом з поліпшенням навчального процесу поглиблювалися наукові дослідження, розширювалася їх тематика, збагачувався зміст. У плодівництві продовжуються дослідження, пов'язані з вивченням нових підщеп яблуні (ст. викладач Г. В. Бабенко), проводиться селекційна робота із створення нових сортів плодово-ягідних культур. Триває вивчення системи живлення плодкових дерев залежно від способів обробітку і утримання ґрунту в садах, використання добрив і способів їх застосування (професор Рубін С.С., аспіранти Краснощок І.Ф., Андрієнко О.С. та ін.) Розробляються заходи щодо захисту рослин від шкідників і хвороб, вивчаються методи боротьби з капустяними баридами (ст. викладач Григорович О.Ф.), причини загибелі озимого ріпаку та умови його зимівлі (доцент Пересипкін В.Ф.), причини захворювання кукурудзи зоною (сажкою) і заходи боротьби з нею (професор Грушевий С.Е.). В овочівництві тривають дослідження з біології і технології вирощування овочевих культур: ущільнення посівів картоплі квасолею (доцент Жабикін І.П.), біології цибулі та часнику (доцент Алексеева М.В.). У декоративному садівництві й лісорозведенні ведеться селекційна робота з тополею (доцент Бондаренко М.І.), вивчаються можливості розмноження верби насінням, виділяються форми декоративної горобини, удосконалюється технологія садіння дуба в лісових смугах (аспірант Данилевський О.П.), інтродукція і селекція квіткових багаторічних і цибулинних культур (доцент Ніколаєв В.Ф.) [2, 107].

Результати цих досліджень були опубліковані в наукових працях Уманського сільськогосподарського інституту. Крім того, видано ряд монографій, підручників, брошур. Серед них слід відзначити такі: В.Ф. Пересипкіна «Методические указания по защите растений для учебной практики студентов 1, 2 и 3 курсов агрономического и плодоовощного факультета» (1950) [5], «Агровказівки по олійних культурах для колгоспів Української РСР на 1952 рік (1952) [3]; професора П.А. Власюка «Применение марганца для увеличения продуктивности сельскохозяйственных растений» (1949) та ін.; професора С.Е. Грушевого «Мери борьбы с болезнями табачной

рассады» (1949), «Болезни табака и системы мероприятий по борьбе с ними» (1950), «Болезни табака и махорки» (1951), «Бактериозы табака и махорки» (1951); профессора С.С. Рубіна «Система догляду за ґрунтом в садах» (1949), «Удобрение плодовых и ягодных культур» (1949), «Загальне землеробство» (1950) та ін.

У 1952 р. Володимир Федорович Пересипкін переїздить до Києва, де обійняв посаду директора і завідуючого кафедрою фітопатології Київського сільськогосподарського інституту [3].

Таким чином, за період плідної діяльності, подолавши чимало труднощів організації, розвитку, відновлення і росту, завдяки високій компетентності й цілеспрямованості В.Ф. Пересипкіна, Уманський сільськогосподарський інститут з року в рік міцнів, поліпшуючи підготовку фахівців, домагаючись нових і нових висот у розвитку аграрної науки та освіти. Слід підкреслити, що успішність наукових та організаторських результатів дають підстави стверджувати, що на посаді директора інституту вчений проявив високий професіоналізм та надзвичайний талант організатора та педагога, а підбір кадрів забезпечив належну ефективність роботи.

Список використаних джерел

1. *Белоус И. И.* Уманский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени А. М. Горького 1844–1974 / И. И. Белоус. – К., 1976. – 92 с.
2. *Карасюк І. М.* Уманський сільськогосподарський інститут (1844–1994) : 150 років / І. М. Карасюк. – К. : Вища шк., 1994. – 206 с.: іл.
3. *Пересипкін Володимир Федорович* : біобібліогр. покажч. наук. праць за 1938–1998 роки / УААН, Центр. наук. с.-г. б-ка, Нац. аграр. ун-т ; упоряд. : Т. Ф. Дерлеменко, Д. В. Устиновський, Л. А. Кириленко. – К. : Аграр. наука, 1999. – 88 с.; порт. – (Біобібліог. сер. «Академіки Української академії аграрних наук»).
4. *Пересыпкин В. Ф.* Итоги работ по изучению культуры озимого рапса за 1947–1948 гг. // Сб. науч. тр. Уман. с.-х. ин-та. – К., 1949. – Вып. 10. – С. 49–56.
5. *Пересыпкин В. Ф.* Методические указания по защите растений для учебной практики студентов 1, 2 и 3 курсов агрономического и плодоовощного факультета // Программа и методические указания к проведению учебной практики студентов Уманского сельскохозяйственного института. – Умань, 1950.

6. *Уманский* ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени А. М. Горького / відп. за вип. І. М. Карасюк. – К. : Реклама, 1968. – 115 с.
7. *Уманский* сельскохозяйственный институт : моногр. очерк. – Черкасы, 1957. – 66 с.
8. *Уманський* державний аграрний університет : історія, сьогодні, славетні імена. – К. : Грамота, 2009. – 296 с.
9. *Учені* вузів Української РСР: довідник / уклад. : В. М. Попов [та ін.]. – К., 1968. – 516 с.
10. *Фітопатологія* : сучасність та майбутнє : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народж. В. Ф. Пересипкіна, Київ, 16–18 жовт. – К., 2014. – 104 с.